

ILIDE 2025: UMEĽÁ INTELIGENCIA AKO VÝZVA A NÁSTROJ KNIŽNIČNO-INFORMAČNÝCH SLUŽIEB

PhDr. Jakub Fázik, PhD.; jakub.fazik@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

V dňoch 14. až 16. apríla 2025 sa v hoteli Družba v Jasnej konal 26. ročník medzinárodnej konferencie ILIDE – Innovative Library in Digital Era. Podujatie, ktoré každoročne ponúka prierez najnovšími trendmi v oblasti digitálnych knižníc, knižnično-informačných systémov a teórie i praxe informačnej vedy, bolo tento rok výrazne ovplyvnené témou umelej inteligencie. Prvý deň patril najmä otázkam otvorenosti, interoperability a digitálnej infraštruktúry, druhý deň sa naplno sústredil na aplikácie AI v knižnično-informačnom a výskumnom sektore.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2025.1.81-82>

OTVORENÁ INFRAŠTRUKTÚRA, INTEROPERABILITA A METADÁTA

Jednou z ústredných tém prvého dňa bola otvorenosť, a to v rôznych kontextoch a formách. *Neil Jefferies* (Oxford University / Open Preservation Foundation) zdôraznil, že otvorená infraštruktúra je nevyhnutná pre dlhodobý prístup k digitálnemu obsahu, a poukázal na význam komunity pre udržateľnosť open source riešení, otvorených štandardov a služieb. Na túto tému nadviazal *Tom Cramer* (Stanford University), ktorý predstavil platformu POD (Platform for Open Data), Stanford-skú politiku otvorených metadát a význam otvoreného licencovania (napr. CC0) pre efektívne zdieľanie vedeckých údajov. Problematiku interoperabilných systémov predstavila *Riitta Koikkalainen* (National Library of Finland), ktorá priblížila nástroje ako FINTO AI či Annif, zamerané na sémantickú interoperabilitu a automatizované indexovanie. K diskusii o štandardizácii metadát prispel aj *Tomáš Foltýn* (NK ČR) prezentáciou o projekte DKRVO, ktorý má za cieľ vybudovať centrálny metadátový repozitár a nahradiť súčasné katalogizačné normy systémom otvorených dát. *Michaela Běžová* (NK ČR) sa venovala legislatívnym a technickým aspektom prijímania elektronických publikácií v rámci systému povinného výtlačku a ich dlhodobému uchovávaniu.

DIGITÁLNA INFRAŠTRUKTÚRA A INOVÁCIE

Osobitnú pozornosť si získali príspevky zamerané na inovatívne prístupy v knižnično-informačných službách a vedeckom publikovaní. *Dávid Baranko* (CVTI SR) predstavil koncept smartlabov a ich potenciál v slovenských knižniciach ako nástroja moderného neformálneho vzdelávania. *Liudmyla Trotsenko* (Wrocław

University of Science and Technology) prezentovala skúsenosti s podporou kultúry otvorenej vedy v rámci aliancie Unite! a výzvy spojené s implementáciou otvorených praktík. *Péter Váradi* (L'Harmattan Publishing House) sa zamerail na digitálnu distribúciu otvorených kníh a využitie AI pri ich objavovaní. *Jan Brase* (University of Göttingen) poukázal na potrebu akademického cloudu ako nástroja na efektívne sprístupňovanie služieb a obsahu. Panelová diskusia pod vedením *Davidu Minora* (UCSD) uzavrela tematickú líniu prvého dňa reflexiou o smerovaní knižničných systémov.

ETIKA, PRÍSTUP A ZODPOVEDNOSŤ PRI VYUŽÍVANÍ AI

Druhý deň konferencie bol venovaný výhradne umelej inteligencii. *David Minor* sa v úvodnom príspevku zamýšľal, či a prečo sú roboty „múdrejšie“ než ľudia. *Adam Pawłowski* (University of Wrocław) poukázal na význam rozsiahlych bibliografií ako nástroja pre výskum v oblasti lingvistiky a antropológie. *Illyria Brejchová* (Masarykova univerzita) prezentovala výskumnú infraštruktúru Digitalia. *Anthony Leroy* (Université libre de Bruxelles) viedol workshop o nástroji eScriptorium pre transkripciu rukopisov. *Jan Černý* (Vysoká škola ekonomická v Prahe) predstavil princípy prompt engineeringu a aktuálne trendy v oblasti AI. *Norman Meuschke* (University of Göttingen) otvoril popoludň diskusiu o výzvach a príležitostiach, ktoré AI prináša pre knižnice, pričom zdôraznil možnosti personalizácie, analýzy dát a automatizácie služieb. *Andrea Hrkčová* (KINIT) predstavila iniciatívu AI4Europe a poukázala na potenciál spolupráce medzi výskumnými inštitúciami a knižnicami. Z technologickej perspektívy priblížil *Marcin Kapczynski* (Clarivate) AI riešenia na podporu výskumnej excelentnosti, zatiaľ čo *Anastasia Zhu-*

kova (University of Göttingen) predstavila metódy automatizovaného zberu evaluačných datasetov v jazykoch s nízkym počtom zdrojov. *Patrick Hochstenbach* (Ghent University) sa venoval konceptu decentralizovaného webu a jeho využitiu v systémoch vedeckej komunikácie. Tematický blok uzavreli spoločným príspevkom *Petr Žabička* (Moravská zemská knihovna) a *Jan Rychtář* (Trinera s.r.o.), ktorí diskutovali o transparentnom návrhu AI systémov v digitálnych knižniciach a ich praktickom využití pre zlepšenie používateľskej skúsenosti.

AI AKO KURÁTOR ČI SPRIEVODCA?

Záver druhého dňa patril panelovej diskusii na tému zodpovednej integrácie AI do knižnično-informačných služieb. Pod vedením moderátora Petra Žabičku diskutovali Jan Černý, Neil Jefferies, Tom Cramer, Marcin Kapczynski a Anastasia Zhukova o otázkach výberu a homogenity datasetov pre sémantické vyhľadávanie, o prevencii tzv. halucinácií AI, skreslení informácií či šírenia dezinformácií.

Otvorili aj etickú dilemu ochrany používateľov pred vizuálne nevhodnými výsledkami a riešili integráciu netextových objektov do hybridných vyhľadávacích systémov. Diskusia sa venovala tiež právnym otázkam, ako je použitie fragmentov autorsky chránených diel pri práci s lokálne nasadenými LLM systémami a pri generovaní odpovedí. Jednou z kľúčových otázok panelovej diskusie bolo, či majú nástroje AI poskytnúť používateľovi odpoveď priamo, alebo mu majú pomôcť vyhľadať relevantné informačné zdroje, v ktorých si už každý odpoveď nájde sám.

Konferencia ILIDE 2025 ukázala na potenciál moderných knižníc byť nielen správcami informácií, ale tvorcami „digitálnej budúcnosti“. Výrazný posun k tematizovaniu AI naznačuje nezvratný trend prieniku technológií a knižnično-informačných služieb. Materiály z aktuálneho i predošlých ročníkov podujatia sú dostupné na webovom sídle konferencie: <https://www.ilide.eu/>.